

STATENS RÅD FOR LIKESTILLING AV FUNKSJONSHEMMEDE

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 OSLO

Deres ref.:
Vår ref.: 08/2281

Saksbehandler: ANE
Telefon: 24 16 35 15
E-post: ane@shdir.no

Dato: 06.05.2008

Innstilling fra Stjernø-utvalget NOU 2008:3 Sett under ett - Ny struktur i høyere utdanning. Høringsuttalelse fra Statens råd for likestilling av funksjonshemmede

Vi viser til brev av 28.2.2008. Saken er behandlet i møte 29-30.4.2008 i Statens råd for likestilling av funksjonshemmede.

Kommentarer til 19.3 Utvalgets vurderinger og 19.4 Utvalgets forslag

Lov om universiteter og høyskoler

Utvalget foreslår ikke en skjerping av bestemmelsen om universell utforming i § 4-3 i Lov om universiteter og høyskoler. Det vises til at lovverket på dette området har blitt strengere og strengere, og at det i prinsippet bør holde at institusjonene har plikt til universell utforming. Utvalget har imidlertid kommet til at Kunnskapsdepartementet bør gi en fortolkning av hva som menes i § 4 – 3, andre ledd i loven når institusjonene skal utforme det fysiske arbeidsmiljøet *så langt det er mulig og rimelig* etter prinsippet om universell utforming.

Rapporten "Full deltakelse for alle? Utviklingstrekk 2001-2006 konstaterer at det er liten kunnskap om situasjonen for studenter med funksjonsnedsettelse og læresteders tilgjengelighet(s. 224). Den dokumentasjon som foreligger viser bl.a. at kvalitetsreformen har ført til en tettere oppfølging av den enkelte. Samtidig er det også et høyere produksjonskrav og produksjonsmengde fra den enkelte student som kan føre til et større gap mellom funksjonsevne og krav fra miljøet. Det er også stor forskjell mellom praksis i tilrettelegging og oppfølging mellom studiesteder.

Statens råd for likestilling av funksjonshemmede mener at selv om det har skjedd noen forbedringer i tilgjengeligheten, gjenstår det fortsatt mye før studenter med funksjonsnedsettelse har muligheter til å gjennomføre høyere utdanning på lik linje med andre. Situasjonen er med andre ord preget av forskjeller i stedet for likestilling og dette krever etter rådets oppfatning tydelige virkemidler. Formuleringen "så langt det er mulig og rimelig" åpner imidlertid for lokale tolkninger når det gjelder tilgjengelighet. Rådet mener på denne bakgrunn at forbeholdet bør tas ut av loven.

Kvalitetssystemer/akkreditering

Utvalget diskuterer om tilgjengelighet bør være en del av NOKUTs kriterier ved at tilgjengelighet er et element i godkjenningen av kvalitetssystemene eller en del av akkrediteringen. Det siste er utvalget skeptisk til.

Rådet mener at det bør være en forutsetning for å kunne få akkreditering at utdanningsinstitusjonen er tilgjengelig for studenter med ulike funksjonshemninger - bevegelseshemning, synshemning, hørselshemning og skjulte funksjonshemninger funksjonsnedsettelse. Dette må i tillegg til fysisk tilrettelegging innebære tilrettelegging av den totale utdanningssituasjonen. For eksempel må studenter ha rett til å gjøre lydbåndopptak av forelesninger og være sikret tilgang til forelesningsnotater hvis de har behov for det (jf avsnittet "Lyddopptak av forelesninger" i uttalelsen). Dette innebærer at hvis institusjonen utestenger en eller flere grupper funksjonshemmede skal godkjenning ikke gis.

Det er viktig at myndighetene følger med i arbeidet med tilgjengelighetsspørsmål ved de akkrediterte utdanningsinstitusjonene. I tillegg til akkrediteringen av institusjoner har NOKUT som oppgave å evaluere systemet for kvalitetssikring ved de akkrediterte institusjonene. Ifølge NOKUTs nettsted skal det ikke gå mer enn seks år mellom hver evaluering. Rådet mener at NOKUT bør få en mer aktiv rolle slik at etaten ikke bare vurderer institusjonenes kvalitetssikringssystemer, men går aktivt inn og vurderer hvordan institusjonene ivaretar sitt ansvar for å legge til rette for et godt læringsmiljø for alle, dvs. en form for tilsynsvirksomhet. Hvis det forutsatte kvalitetsnivå ikke opprettholdes, bør institusjonen gis en frist til å foreta en utbedring av forholdene. Hvis ikke pålegget følges må det være en forutsetning at akkrediteringen trekkes tilbake.

Rådet støtter for øvrig forslaget om at Kunnskapsdepartementet skal pålegge høyere utdanningsinstitusjoner å ta stilling til forholdene for funksjonshemmede studenter minst én gang i året enten i en egen rapport til styret eller i kvalitetsrapporten. Men i seg selv vil ikke dette være tilstrekkelig for å sikre god tilgjengelighet, og rådet går derfor inn for at tilgjengelighetskrav skal bli en del av vurderingsgrunnlaget ved akkrediteringen av institusjoner.

Studielitteratur

Rådet slutter seg til utvalgets synspunkt om at det bør være universell elektronisk tilgang til studielitteratur, også til kildemateriale, og at økt elektronisk tilgjengeliggjøring ikke innebærer at ordningene med spesiell tilrettelegging skal svekkes. Utvalget peker på at for utenlandsk litteratur er rettigheter et problem, og her vil det være behov for internasjonale avtaler og standarder. Rådet er enig i denne vurderingen.

Studenter er i økende grad avhengig av å bruke utenlandsk litteratur i sine studier. Det er viktig med tiltak med sikte på at synshemmede og lesehemmede studenter får tilgang til utenlandsk litteratur på lik linje med andre studenter. Arbeidsgruppen oppnevnt av Kunnskapsdepartementet som i 2006 la fram forslag til tiltak for å bedre studielitteratursituasjonen for syns- og lesehemmede studenter, viser til at Den norske Forleggerforening er aktivt med i det europeiske forlagssamarbeidet (FEP) og nylig har kommet med i styret for den verdensomspennende forleggerorganisasjonen, International Publishers Association (Tilgjengelig og tilrettelagt faglitteratur for studenter med syns- og lesehemninger, punkt 3.2.5).

Arbeidsgruppen peker på at det her kan tas initiativ til internasjonalt samarbeide som gjelder avtaler om universell utforming av den tekniske del av litteraturproduksjonen og om bruk av elektronisk tilgjengelige filer. Rådet er enig i gruppens merknad og understreker betydningen av at Norge følger aktivt opp med å ta de nødvendige initiativ.

Lyddopptak av forelesninger

Rådet støtter utvalgets forslag om at studenter med funksjonsnedsettelse får rett til å gjøre lydbåndopptak av forelesninger. Rådet peker i tillegg på at det også er viktig at studenter med funksjonsnedsettelse sikres tilgang til forelesningsnotater hvis de har behov for det. I dag er det vanlig å publisere notatene på nettet. Men ikke alle forelesere gjør dette. Det finnes eksempler på studenter med funksjonsnedsettelse som på forespørsel ikke har fått tilgang til forelesningsnotater mens andre har fått tilgang til notatene. Dette handler om å legge til rette slik at alle kan delta på lik linje, og en slik forskjellsbehandling vil etter rådets oppfatning være klart diskriminerende. Rådet ber om at departementet ser på spørsmålet om opphavsrett til forelesninger slik at eventuelle problemer kan ryddes av veien for å sikre at studenter med funksjonsnedsettelse kan gjøre lyddopptak av forelesninger og få tilgang til forelesningsnotater.

Studiefinansiering

Stjernø-utvalget peker på at søkere med nedsatt funksjonsevne som mottar støtte fra folketrygden, kan få utvidet grensen på ett år for støtte til forsinkelse i utdanningen. Rådet mener at studenter med nedsatt funksjonsevne må kunne komme inn under ordningen, uavhengig av om man mottar støtte fra folketrygden eller ikke. Det avgjørende må være at man kan dokumentere at forsinkelsen skyldes funksjonshemming/mangelfull tilrettelegging av studiesituasjonen. Det er videre grunnleggende at støtten ved forsinkelse gis som stipend og ikke i form av lån, slik at en unngår økning i gjeld. Å bli påført en gjeldsøkning på grunn av funksjonshemming eller sykdom vil etter rådets oppfatning innebære en diskriminerende studiefinansieringsordning.

Utvalget mener videre at grenseflaten mellom utdanningsstøtte og trygdeytelser synes noe uklar. Det vises til at støtte fra NAV ikke tillater studier i utlandet samtidig som det er en nedre aldersgrense på 26 år.

Som Stjernø-utvalget påpeker i punkt 17.1.1 er det et sentralt mål i samband med Kvalitetsreformen at alle studenter som ønsker det, skal kunne ta et studieopphold i utlandet som del av sin norske grad uten tap av tid. Rådet understreker derfor betydningen av at forholdene legges til rette slik at alle som ønsker det, herunder studenter med trygdeytelser, kan ta et studieopphold i utlandet. På samme måte må også forholdene legges til rette for studenter med funksjonsnedsettelse som ønsker å ta hele sin utdanning i utlandet.

Rådet mener at aldersgrensen for å kunne motta attføringsytelser under skolegang bør endres til 22 år, slik grensen var før 1.1.2004. Aldersgrensen praktiseres enkelte steder veldig stramt, og det skaper problemer i forhold til personer som trenger attføring for å kunne ta en utdanning. Lånekassens regler er ikke tilfredsstillende i

forhold til dekning av utgifter til livsopphold og en lengre studietid på grunn av funksjonsnedsettelse. Rådet mener det er behov for å gå gjennom regelverket og tette hull mellom lånekassens regler og attføringsregelverket, for å fjerne hindringer som i dag gjør det umulig for enkelte å få gjennomført en utdanning.

Det er mindre vanlig at studenter med nedsatt funksjonsevne jobber om sommeren selv om de har de samme utgiftene som andre. Dette kan skyldes ulike forhold: holdninger hos arbeidsgivere, manglende tilrettelegging av arbeidsplasser eller at noen studenter bruker sommeren til nødvendig rehabiliteringsopphold. Rådet mener det bør tas inn en bestemmelse i forskriften for utdanningsstøtte hvor det åpnes for at det skal kunne gis stipend til studenter med nedsatt funksjonsevne i den perioden av året det ikke foregår undervisning.

Dokumentasjon

Utvalget konstaterer at det foregår lite forskning på konsekvensene av de samfunnsmessige barrierene som studenter med funksjonsnedsettelse møter. Det forrige rådet for funksjonshemmede kom også til samme konklusjon i forbindelse med at rådet i det siste året av sin mandatperiode (utløp 7.11.07) satte fokus på situasjonen for studenter med funksjonsnedsettelse i høyere utdanning.

Statens råd for likestilling av funksjonshemmede mener at kvalitetsreformen fortløpende må evalueres i forhold til hvilke konsekvenser den får for funksjonshemmede studenter, og at det på dette grunnlag må iverksettes nødvendige tiltak for å sikre alle rett til høyere utdanning. Det er også behov for å styrke forskningsinnsatsen og statistikken på området, og rådet er enig med utvalget i at funksjonshemmede som gruppe må inkluderes i større undersøkelser som for eksempel SSBs levekårsundersøkelser blant studenter. Det er viktig at det utarbeides statistikk om antall funksjonshemmede som gjennomfører høyere utdanning og antall som faller fra. Årsaken til frafallet må også kartlegges.

Administrering av egen hverdag

Utredningen peker på at flere studenter med funksjonsnedsettelse bruker all tid til studier og til å få hverdagen til å fungere. Dermed har de ikke tid eller overskudd til å opparbeide seg relevant arbeidserfaring under studietiden. Rådet er enig i at karriereveiledning er viktig for studenter med funksjonsnedsettelse, og at veilednings- og rådgivningstjenestene ved de høyere utdanningsinstitusjonene bør styrkes.

Rådet mener at det også er nødvendig å sette inn tiltak som bidrar til at studenter med funksjonsnedsettelse kan bruke mindre tid på å administrere egen hverdag. Det er vanskelig her å peke på et enkelt tiltak, men det handler for eksempel om at en student som mottar hjemmesykepleie får det til avtalt tid slik at man ikke blir forsinket til studiestedet. Det handler også om at studenter som bruker tilrettelagt transport (TT-transport) mottar bestilt reise/transport til avtalt tid. Dette er en tverrdepartemental sak, og rådet anbefaler at Kunnskapsdepartementet tar opp problemstillingen med andre departement som for eksempel Barne- og likestillingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Samferdselsdepartementet. Vi vil for øvrig nevne at Eva

Magnus ved NTNU arbeider med et doktorgradsprosjektet som har som formål å øke kunnskapen om hverdagen til studenter som har redusert funksjonsevne.

Vennlig hilsen

Henning Aanes (sign)
rådsleder

Tine Øverlier
fung. sekretariatsleder